

Jolanta Waszczuk-Napiórkowska*

Ustanowienie zarządu sukcesyjnego.

Powołanie zarządcy sukcesyjnego**

I. UWAGI WPROWADZAJĄCE

Z dniem wejścia w życie ustawy o zarządzie sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej¹ została wprowadzona do polskiego porządku prawnego nowa instytucja prawna – zarząd sukcesyjny, który jest formą tymczasowego zarządu przedsiębiorstwem² po śmierci przedsiębiorcy wpisanego do Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej (CEIDG). Instytucja ta umożliwi sprawne funkcjonowanie przedsiębiorstwa do czasu formalnego ustalenia następców prawnych zmarłego przedsiębiorcy i rozstrzygnięcia o dalszych losach firmy. Celem wprowadzenia tej instytucji jest m.in. „zapewnienie warunków do zachowania ciągłości funkcjonowania przedsiębiorstwa po śmierci przedsiębiorcy będącego osobą fizyczną, przy uwzględnieniu, że przedsiębiorstwo należy postrzegać jako dobro prawne, mające nie tylko wartość majątkową i gospodarczą, ale także społeczną. (...) celem regulacji jest także ochrona praw osób trzecich, związanych z prowadzeniem przedsiębiorstwa, w tym przede wszystkim pracowników, kontrahentów, konsumentów i innych podmiotów współpracujących z przedsiębiorcą”³.

Do ustanowienia zarządu sukcesyjnego wymagane jest powołanie zarządcy sukcesyjnego, wyrażenie zgody osoby powołanej na zarządcę sukcesyjnego na pełnienie

* Dr Jolanta Waszczuk-Napiórkowska jest adiunktem w Katedrze Cywilnego i Prawa Prywatnego Międzynarodowego na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Polska, ORCID 0000-0002-5407-4836, e-mail: jolawaszczuk@wp.pl

** Data zgłoszenia tekstu przez autorkę: 3.07.2019 r.; data przyjęcia tekstu przez redakcję do publikacji: 1.10.2019 r.

¹ Ustawa z 5.07.2018 r. o zarządzie sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej (tekst jedn.: Dz.U. z 2018 r. poz. 1629) – dalej ustawa o zarządzie sukcesyjnym. Obecnie ustawa o zarządzie sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej – w związku z nowelizacją dokonaną ustawą o zmianie niektórych ustaw w celu ograniczenia obciążeń regulacyjnych (Dz.U. z 2019 r. poz. 1495) – nosi tytuł „Ustawa o zarządzie sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej i innych ułatwieniach związanych z sukcesją przedsiębiorstw” (art. 66 pkt 1 ustawy nowelizującej).

² Należy podkreślić, że przedmiotem zarządu sukcesyjnego może być wyłącznie całe przedsiębiorstwo (T. Kot, *Rządowy projekt ustawy o zarządzie sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej*, „Krakowski Przegląd Notarialny” 2018/1, s. 65, file:///C:/Users/Jola/Desktop/Zarz%C4%85d%20sukcesyjny/Krakowski%20Przegl%C4%85d%20Notarialny%20ROK%203%20(Nr%201)%20STYCZE%C5%83_MARZEC%202018_1.pdf (dostęp: 3.07.2019 r.); T. Burchard, *Zarząd sukcesyjny przedsiębiorstwa po śmierci jego jedyne go właściciela*, Legalis (el.) 2018.

³ *Uzasadnienie projektu ustawy (druk sejmowy nr 2293)*, s. 8, <http://www.sejm.gov.pl/sejm8.nsf/druk.xsp?nr=2293> (dostęp: 31.12.2018 r.); zob. także M. Maciejak, *Przedsiębiorstwo w spadku – analiza założeń projektu ustawy o zarządzie sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej*, „Palestra” 2018/5, s. 71 i n.; J. Bieluk, *Zarządca sukcesyjny – nowa instytucja w polskim prawie spadkowym*, „Białostockie Studia Prawnicze” 2017/22.4, s. 50; T. Kot, *Rządowy projekt...*, s. 63.

tej funkcji oraz dokonanie wpisu do CEIDG zarządcy sukcesyjnego (art. 6 ust. 1). Zarząd sukcesyjny może być ustanowiony przez przedsiębiorcę⁴, który jest wpisany do CEIDG, a po jego śmierci – przez osoby wymienione w art. 12 ust. 1 i 2 ustawy o zarządzie sukcesyjnym. Szczegółowe zasady ustanowienia zarządu sukcesyjnego zarówno przez przedsiębiorcę, jak i – po jego śmierci – inne uprawnione osoby zostaną omówione w dalszej części niniejszego opracowania.

II. WYMOGI STAWIANE ZARZĄDCY SUKCESYJNEMU

Na zarządcę sukcesyjnego może być powołana osoba fizyczna, która ma pełną zdolność do czynności prawnych, z tym zastrzeżeniem, że nie może pełnić funkcji zarządcy sukcesyjnego osoba, wobec której prawomocnie orzeczono: 1) zakaz prowadzenia działalności gospodarczej, o którym mowa w art. 373 ust. 1 ustawy – Prawo upadłościowe⁵ lub 2) środek karny albo środek zabezpieczający w postaci zakazu prowadzenia określonej działalności gospodarczej, obejmującego działalność gospodarczą wykonywaną przez przedsiębiorcę lub działalność gospodarczą w zakresie zarządu majątkiem (art. 8 ust. 1 i 2 ustawy o zarządzie sukcesyjnym).

Wymogi określone w art. 8 ust. 1 i 2 ustawy o zarządzie sukcesyjnym co do osoby, która może być powołana na zarządcę sukcesyjnego nie są zbyt wygórowane. Niewątpliwie, do pełnienia funkcji zarządcy sukcesyjnego może być powołana wyłącznie osoba fizyczna, która ma pełną zdolność do czynności prawnych, a zatem osoba pełnoletnia w stosunku do której nie orzeczono całkowitego lub częściowego ubezwłasnowolnienia ani nie ustanowiono doradcy tymczasowego⁶. Ponadto osoba ta musi spełniać dodatkowe kryterium, tzn. w stosunku do niej nie zostały prawomocnie orzeczone zakazy prowadzenia działalności gospodarczej, określone w art. 8 ust. 2 ustawy o zarządzie sukcesyjnym.

Zakaz prowadzenia działalności gospodarczej, który wyłącza również pełnienie funkcji zarządcy sukcesyjnego, o którym mowa w art. 8 ust. 1 pkt 1 omawianej ustawy, może być orzeczony przez sąd w stosunku do osoby, która ze swojej winy: nie złożyła w ustawowym terminie wniosku o ogłoszenie upadłości, pomimo to że była do tego zobowiązana z mocy ustawy bądź też istotnie przyczyniła się do niezłożenia wniosku o ogłoszenie upadłości w ustawowym terminie, gdy faktycznie zarządzała przedsiębiorstwem dłużnika albo po ogłoszeniu upadłości nie wydała lub nie wskazała majątku, ksiąg rachunkowych, korespondencji lub innych dokumentów upadłego, w tym danych w postaci elektronicznej, do których wydania lub wskazania była obowiązana z mocy ustawy, albo jako upadły po ogłoszeniu upadłości ukrywała, niszczyła lub obciążała majątek wchodzący w skład masy upadłości, albo jako upadły w toku postępowania upadłościowego nie wykonała

⁴ W literaturze zostało wyrażone stanowisko, że powołanie zarządcy sukcesyjnego przez przedsiębiorcę „w praktyce oznacza konstrukcję przypominającą zapis testamentowy” (M. Maciejak, *Przedsiębiorstwo...*, s. 73).

⁵ Ustawa z 23.02.2013 r. – Prawo upadłościowe (tekst jedn.: Dz.U. z 2017 r. poz. 2344) – dalej pr. upad.

⁶ M. Pazdan [w:] *System prawa prywatnego*, t. 1, wyd. 2, *Prawo cywilne – część ogólna*, red. M. Safjan, Legalis (el.) 2012, nb 78; M. Pazdan, *Komentarz do art. 11 [w:] Kodeks cywilny. Komentarz*, red. K. Pietrzykowski, wyd. 10, Legalis (el.) 2020, nb 3; P. Książak, *Komentarz do art. 11 [w:] Kodeks cywilny. Komentarz*, wyd. 26, red. K. Osajda, Legalis (el.) 2020, nb 14; M. Gutowski, *Komentarz do art. 11 [w:] Kodeks cywilny. Komentarz*, t. I, wyd. 2, red. M. Gutowski, Legalis (el.) 2018, nb 5; R. Strugała, *Komentarz do art. 11 [w:] Kodeks cywilny. Komentarz*, red. E. Gniewek, wyd. 9, Legalis (el.) 2019, nb 1.

innych obowiązków ciążyących na niej z mocy ustawy lub orzeczenia sądu albo sędziego-komisarza, albo też w inny sposób utrudniała postępowanie (art. 373 ust. 1 pr. upad.).

Jak słusznie zauważył Trybunał Konstytucyjny (dalej TK) w wyroku z 4.07.2002 r., P 12/01⁷, orzekany przez sądy upadłościowe zakaz prowadzenia działalności gospodarczej m.in.: pełni funkcję prewencyjno-profilaktyczną, która ma odstraszać od zachowań, które stanowiłyby naruszenie prawa i jednocześnie zabezpieczać przed lekceważeniem prawnych rygorów prowadzenia działalności gospodarczej; służy zabezpieczeniu praw i wolności innych uczestników obrotu gospodarczego; zapobiega sytuacjom patologicznym sprzyjającym możliwości powstania przestępstw przeciwko obrotowi gospodarczemu, a także służy wyłączeniu z obrotu gospodarczego osób, które nie są w stanie sprostać podstawowym wymaganiom prowadzenia działalności gospodarczej, która powinna być prowadzona w sposób zawodowy i profesjonalny.

Zakaz prowadzenia działalności gospodarczej, o którym mowa w art. 8 ust. 2 pkt 2 ustawy o zarządzie sukcesyjnym, który może zostać orzeczony jako środek karny w związku z popełnieniem przestępstwa określonego w Kodeksie karnym⁸ lub Kodeksie karnym skarbowym⁹. Orzeczenie środka karnego w postaci zakazu prowadzenia działalności gospodarczej też służy prewencji i ochronie porządku prawnego przed ponownym popełnieniem przestępstwa przez sprawcę, a nie większej represji za popełniony czyn¹⁰.

Zakaz prowadzenia działalności gospodarczej – stanowiący negatywną przesłankę powołania określonej osoby na zarządcę sukcesyjnego – jest w pełni uzasadniony i wynika z troski ustawodawcy o należyte zabezpieczenie interesów przyszłych właścicieli przedsiębiorstwa w spadku, jak i innych uczestników obrotu gospodarczego.

Niezależnie od wymogów określonych w art. 8 ustawy o zarządzie sukcesyjnym należy uznać, że pewne obostrzenia do pełnienia funkcji zarządcy sukcesyjnego mogą również wynikać z innych powszechnie obowiązujących przepisów. Przede wszystkim należy wskazać na treść art. 4 pkt 6 ustawy o ograniczeniu prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby pełniące funkcje publiczne¹¹, który stanowi o tym, że osoby pełniące funkcje publiczne w rozumieniu tej ustawy (tzn. osoby, o których mowa w art. 1 i 2), w okresie zajmowania stanowisk lub pełnienia funkcji, nie mogą prowadzić działalności gospodarczej na własny rachunek lub wspólnie z innymi osobami, a także zarządzać taką działalnością lub być przedstawicielem czy pełnomocnikiem w prowadzeniu takiej działalności. Mając na względzie konstrukcję zarządu sukcesyjnego, który obejmuje zobowiązanie do prowadzenia przedsiębiorstwa w spadku oraz umocowanie do czynności sądowych i pozasądowych związanych z prowadzeniem takiego przedsiębiorstwa, należy uznać, że zarządca sukcesyjny – z uwagi na przyznane mu szerokie kompetencje – może być uznany za osobę zarządzającą działalnością gospodarczą, a w konsekwencji – należy dojść do wniosku, iż wykluczone jest, aby osoba pełniąca funkcję publiczną, w rozumieniu

⁷ Wyrok TK z 4.07.2002 r., P 12/01, ZU 2002/4A, poz. 50.

⁸ Ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny (tekst jedn.: Dz.U. z 2020 r. poz. 1444).

⁹ Ustawa z 10.09.1999 r. – Kodeks karny skarbowy (tekst jedn.: Dz.U. z 2020 r. poz. 19).

¹⁰ A. Grześkowiak, *Komentarz do art. 39 [w:] Kodeks karny. Komentarz*, red. A. Grześkowiak, K. Wiak, wyd. 6, Legalis (el.) 2019, nb 1.

¹¹ Ustawa z 21.08.1997 r. o ograniczeniu prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby pełniące funkcje publiczne (tekst jedn.: Dz.U. z 2017 r. poz. 1393).

omawianej ustawy w okresie zajmowania stanowiska lub pełnienia funkcji, mogła jednocześnie pełnić funkcję zarządcy sukcesyjnego.

Ponadto, należy się zastanowić, czy w przypadku wykonywania przez przedsiębiorcę wolnego zawodu w ramach jednoosobowej działalności gospodarczej, jeśli z prowadzeniem tej działalności wiąże się „posiadanie” przedsiębiorstwa, dopuszczalne jest ustanowienie zarządu sukcesyjnego, a w przypadku pozytywnej odpowiedzi należy rozważyć, czy zarządca sukcesyjny powinien mieć odpowiednie kwalifikacje do wykonywania takiej działalności. Skoro ustawodawca nie wyłączył wprost takiej możliwości, wydaje się, że należy ją ostrożnie dopuścić. Niewątpliwie, z uwagi na bezpieczeństwo obrotu i dobro ogółu wskazane byłoby, aby zarządca sukcesyjny spełniał określone kryteria, zwłaszcza wówczas, gdy przedsiębiorca pełni zawód zaufania publicznego, z którym wiąże się m.in. wpisanie na listę zawodową oraz obowiązkowa przynależność do odpowiedniej izby osób wykonujących dany zawód.

W świetle obowiązujących przepisów wydaje się, że w niektórych sektorach działalności gospodarczej możliwe jest powołania zarządcy sukcesyjnego, który nie spełnia wymogów w zakresie kwalifikacji wymaganych od osób wykonujących wolny zawód. Przykładowo, można wskazać na art. 104 ust. 1a pkt 2 ustawy – Prawo farmaceutyczne¹², w myśl którego w przypadku śmierci osoby, na rzecz której zostało wydane zezwolenie na prowadzenie apteki, zezwolenie to nie wygasa przez okres 24 miesięcy od dnia śmierci, jeżeli zarządca sukcesyjny spełnia warunki, o których mowa w art. 99 ust. 4a i 4b pr. farm., oraz nie zachodzą okoliczności, o których mowa w art. 99 ust. 3 i 3a, art. 100 ust. 2 pkt 5a lit.a–c oraz art. 101 pkt 2–5 tej ustawy. Dopuszczalne jest zatem prowadzenie apteki przez zarządcę sukcesyjnego, który nie ma odpowiednich kwalifikacji, jeśli zatrudni osobę odpowiedzialną za prowadzenie apteki, tj. kierownika apteki, który – z racji swojego wykształcenia i doświadczenia – da rękojmię należytego prowadzenia apteki.

Niewątpliwie, do pełnienia funkcji zarządcy sukcesyjnego może być powołana wyłącznie osoba fizyczna, jednakże nie można wykluczyć, że powołana osoba będzie prowadziła własną działalność gospodarczą, która w szczególności może polegać na świadczeniu profesjonalnych usług z zakresu zarządu majątkiem. Jeśli tego typu działalność gospodarczą prowadzi kilka osób wspólnie, np.: w formie spółki cywilnej lub handlowej, wówczas zarządcą sukcesyjnym nie będzie spółka, a ten ze współników czy pracowników podmiotu profesjonalnego, którego uprawniona osoba powoła na zarządcę sukcesyjnego¹³.

III. DOPUSZCZALNOŚĆ USTANOWIENIA ZARZĄDU SUKCESYJNEGO

Przedsiębiorca może ustanowić zarząd sukcesyjny, jeżeli jest wpisany do Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej. Uprawnienia tego nie traci także wówczas, gdy zawiesi prowadzoną działalność gospodarczą na zasadach określonych

¹² Ustawa z 6.09.2001 r. – Prawo farmaceutyczne (tekst jedn.: Dz.U. z 2017 r. poz. 2211) – dalej pr. farm.

¹³ Materiały przygotowane przez Ministerstwo Przedsiębiorczości i Technologii, *Sukcesja firm jednoosobowych. Ustawa o zarządzie sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej. Praktyczny poradnik*, Warszawa 2018, https://www.mpit.gov.pl/media/65689/broszura_Sukcesja_19112018.pdf (dostęp: 31.12.2018 r.).

w ustawie – Prawo przedsiębiorców¹⁴ (art. 6 ust. 2 ustawy o zarządzie sukcesyjnym). Należy bowiem wskazać, że przedsiębiorca zawieszający działalność gospodarczą nie traci statusu przedsiębiorcy, a istota zawieszenia sprowadza się do tego, że przedsiębiorca zaprzestaje wykonywania działalności gospodarczej na określony czas, przy jednoczesnym zachowaniu prawa do wznowienia jej w momencie dla niego dogodnym oraz przy zachowaniu w okresie zawieszenia określonych uprawnień związanych z wykonywaniem działalności gospodarczej¹⁵. Przyjęte przez ustawodawcę rozwiązanie – z uwagi na cel wprowadzenia instytucji zarządu sukcesyjnego – należy uznać za uzasadnione, zwłaszcza że nierzadko do zawieszenia działalności gospodarczej dochodzi z powodu problemów zdrowotnych przedsiębiorcy, które mogą doprowadzić do jego zgonu.

W myśl art. 6 ust. 3 ustawy o zarządzie sukcesyjnym, nie można ustanowić zarządu sukcesyjnego, jeżeli została ogłoszona upadłość przedsiębiorcy. Skutkiem ogłoszenia upadłości jest zastąpienie upadłego przez syndyka, który działa za upadły podmiot i zarządza jego mieniem¹⁶. W razie śmierci przedsiębiorcy wobec którego wydano postanowienie o ogłoszeniu upadłości, syndyk zarządza jego przedsiębiorstwem, a zatem bezprzedmiotowe byłoby ustanawianie zarządu sukcesyjnego. Mając na względzie treść analizowanego przepisu, wydaje się, że nie jest wykluczone ustanowienie zarządu sukcesyjnego w trakcie postępowania upadłościowego, w tym postępowania upadłościowego z możliwością zawarcia układu, chociaż rozwiązanie to może budzić wątpliwości. Zgodnie z art. 36 pr. upad. sąd po złożeniu wniosku o ogłoszenie upadłości – na wniosek (zamieszczony we wniosku o ogłoszenie upadłości albo w późniejszym piśmie) albo z urzędu – może dokonać zabezpieczenia majątku dłużnika na czas postępowania w przedmiocie ogłoszenia upadłości. Sąd może zabezpieczyć majątek dłużnika przez ustanowienie tymczasowego nadzorcy sądowego bądź też zastosować inne sposoby zabezpieczenia, w szczególności zabezpieczenie przez ustanowienie zarządu przymusowego nad majątkiem dłużnika (art. 38 ust. 1 i 40 ust. 1 pr. upad.).

Dłużnik po ustanowieniu tymczasowego nadzorcy sądowego jest uprawniony do dokonywania czynności zwykłego zarządu, zaś na dokonanie czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu jest wymagana zgoda tymczasowego nadzorcy sądowego pod rygorem nieważności (art. 38a pr. upad.). Sąd ustanawia zarząd przymusowy nad majątkiem dłużnika, jeśli zachodzi obawa, że dłużnik będzie ukrywał swój majątek lub w inny sposób działał na szkodę wierzycieli, a także gdy dłużnik nie wykonuje poleceń tymczasowego nadzorcy sądowego. O ile ustanowienie zarządu sukcesyjnego w trakcie postępowania upadłościowego, w którym sąd nie dokonał zabezpieczenia majątku dłużnika bądź też ustanowił jedynie tymczasowego nadzorcy sądowego, nie budzi większych zastrzeżeń, o tyle można podać w wątpliwość dopuszczalność ustanowienia zarządu sukcesyjnego, jeśli w trakcie postępowania sąd upadłościowy ustanowił zarząd przymusowy nad majątkiem dłużnika. Ustanowienie zarządu przymusowego w postępowaniu upadłościowym

¹⁴ Ustawa z 6.03.2018 r. – Prawo przedsiębiorców (tekst jedn.: Dz.U. z 2018 r. poz. 646) – dalej pr. przeds.

¹⁵ G. Koziół, *Komentarz do art. 22 ustawy – Prawo przedsiębiorców* [w:] *Prawo przedsiębiorców. Przepisy wprowadzające do Konstytucji Biznesu. Komentarz*, red. G. Koziół, Legalis (el.) 2019, nb 2.

¹⁶ Zob. wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego (dalej WSA) w Rzeszowie z 16.03.2012 r., I SA/Rz 53/12, Legalis nr 471816; wyrok WSA w Gdańsku z 9.10.2007 r., I SA/Gd 425/07, Legalis nr 1023414.

nie jest formalnie przesłanką negatywną do ustanowienia zarządu sukcesyjnego, jednakże należy wykluczyć jednocześnie sprawowanie zarządu przymusowego oraz zarządu sukcesyjnego nad przedsiębiorstwem w spadku. Wydaje się, że wówczas sąd powinien uchylić postanowienie o ustanowieniu zarządu przymusowego, aby zarząd przedsiębiorstwem w spadku był sprawowany przez zarządcę sukcesyjnego.

Przeszkodą w ustanowieniu zarządu sukcesyjnego nie jest postępowanie restrukturyzacyjne¹⁷ określone w ustawie – Prawo restrukturyzacyjne¹⁸ ze względu na wyraźne wskazanie przez ustawodawcę – jako przesłanki negatywnej – wyłącznie stanu ogłoszenia upadłości. Celem postępowania restrukturyzacyjnego jest uniknięcie ogłoszenia upadłości dłużnika przez umożliwienie mu restrukturyzacji w drodze zawarcia układu z wierzycielami, a w przypadku postępowania sanacyjnego – również przez przeprowadzenie działań sanacyjnych, przy zabezpieczeniu słusznych praw wierzycieli (art. 3 ust. 1 pr. rest.). Powyższe stanowisko znajduje także potwierdzenie w art. 9a pr. upad., w myśl którego nie można ogłosić upadłości przedsiębiorcy w okresie od otwarcia postępowania restrukturyzacyjnego do jego zakończenia lub prawomocnego umorzenia.

Powyższe uwagi dotyczące dopuszczalności ustanowienia zarządu sukcesyjnego są aktualnie niezależnie od tego, czy zarząd ustanawia przedsiębiorca czy też inne uprawnione do tego osoby.

IV. USTANOWIENIE ZARZĄDU SUKCESYJNEGO PRZEZ PRZEDSIĘBIORCĘ

Przedsiębiorca może powołać zarządcę sukcesyjnego w ten sposób, że wskaże określoną osobę do pełnienia funkcji zarządcy sukcesyjnego albo zastrzeże, iż z chwilą jego śmierci wskazany prokurent stanie się zarządcą sukcesyjnym. Powołanie zarządcy sukcesyjnego przez przedsiębiorcę oraz wyrażenie zgody osoby powołanej na zarządcę sukcesyjnego na pełnienie tej funkcji wymagają zachowania formy pisemnej pod rygorem nieważności (art. 9 ustawy o zarządzie sukcesyjnym).

Ustawodawca wymaga, aby zarówno oświadczenie w przedmiocie powołania zarządcy sukcesyjnego, jak i wyrażenie zgody osoby powołanej do pełnienia tej funkcji zostało złożone „na piśmie”; zatem dopuszczalne jest zastosowanie każdej formy pisemnej czynności prawnej począwszy od zwykłej formy pisemnej a skończywszy na formie aktu notarialnego. Oświadczenie woli o powołaniu zarządcy sukcesyjnego może zostać złożone także w formie elektronicznej, która jest traktowana jako forma równoważna z formą pisemną (art. 78¹ § 2 Kodeksu cywilnego¹⁹); wystarczy złożenie oświadczenia woli w formie pisemnej i opatrzenie go bezpiecznym podpisem elektronicznym weryfikowanym za pomocą kwalifikowanego certyfikatu. Powyższe uwagi odnoszą się również do oświadczenia zawierającego zgodę osoby powołanej do pełnienia funkcji zarządcy sukcesyjnego. Oświadczenie o powołaniu zarządcy sukcesyjnego oraz zgoda na pełnienie tej funkcji mogą być zawarte w jednym dokumencie, jeśli oba oświadczenia zostały podpisane własnoręcznie albo opatrzone podpisem elektronicznym.

¹⁷ J. Bieluk, *Komentarz do art. 6 [w:] Ustawa o zarządzie sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej. Komentarz*, Legalis (el.) 2019, nb 4.

¹⁸ Ustawa z 15.05.2015 r. – Prawo restrukturyzacyjne (tekst jedn.: Dz.U. z 2017 r. poz. 1508) – dalej pr. rest.

¹⁹ Ustawa z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn.: Dz.U. z 2020 r. poz. 1740) – dalej k.c.

W świetle obowiązujących przepisów mogą powstać wątpliwości co do tego, czy powołanie zarządcy sukcesyjnego może nastąpić wyłącznie w drodze czynności prawnej jednostronnej, czy też dopuszczalne jest powołanie zarządcy na podstawie umowy „o zarząd sukcesyjny” przy wykorzystaniu konstrukcji umowy zawartej na rzecz osoby trzeciej, tzn. umowy zawartej pomiędzy przedsiębiorcą i osobą, która ma objąć zarząd sukcesyjny na rzecz przyszłych właścicieli przedsiębiorstwa. W art. 9 ust. 1 ustawy o zarządzie sukcesyjnym ustawodawca w odniesieniu do powołania zarządcy sukcesyjnego przez przedsiębiorcę posługuje się sformułowaniem „wskaże określoną osobę do pełnienia funkcji zarządcy sukcesyjnego” albo „zastrzeże, że z chwilą jego śmierci wskazany prokurent stanie się zarządcą sukcesyjnym”, co może wskazywać na to, że powołanie zarządcy sukcesyjnego następuje w drodze jednostronnej czynności prawnej²⁰. Za taką interpretacją może przemawiać też to, że istnieje podobieństwo pomiędzy prokurentem i zarządcą sukcesyjnym w zakresie przyznanych im kompetencji, a udzielenie prokury następuje w drodze jednostronnego oświadczenia woli osoby uprawnionej.

Za dopuszczalnością ustawienia zarządu sukcesyjnego w umowie może przemawiać zasada swobody umów (art. 353¹ k.c.), w myśl której strony umowy określają prawa i obowiązki według swojej woli dopóty, dopóki nie naruszają prawa, zasad współżycia społecznego ani właściwości (natury) stosunku prawnego. Za takim stanowiskiem mogą przemawiać następujące argumenty: po pierwsze, gdyby ustawodawca chciał sformalizować ustanowienie zarządcy sukcesyjnego doprecyzowałby przepisy w tym zakresie; po drugie, dopuszczenie umowy o zarząd sukcesyjny nie stoi w sprzeczności z art. 1047 k.c., gdyż nie może być ona uznana za „umowę dotyczącą spadku”, a w konsekwencji w żaden sposób nie ogranicza autonomii woli przedsiębiorcy w rozrządzeniu na wypadek śmierci swoim majątkiem; po trzecie, warto zwrócić uwagę na wyrok Trybunału Konstytucyjnego, w którym podkreślił on, że: „swobody zdefiniowane w art. 31 ust. 1 i 2 Konstytucji RP²¹ mają zastosowanie nie tylko do relacji obywatela z państwem, ale także do stosunków pomiędzy osobami fizycznymi. Z art. 31 Konstytucji RP wynika, że: „nie wolno nikogo zmuszać do zawarcia umowy lub zakazywać mu zawarcia umowy, ani narzucać mu osoby kontrahenta czy konkretnej treści zawieranej umowy, chyba że przepis szczególny wprowadzałby od tego wyjątki”²². Mając na względzie powyższe argumenty, jak i to, że zawarcie umowy o zarząd mogłoby ułatwić w przyszłości prowadzenie przedsiębiorstwa w spadku oraz rozliczenia pomiędzy zarządcą sukcesyjnym a właścicielami przedsiębiorstwa w spadku, wydaje się, że nie można jednoznacznie wykluczyć możliwości zawarcia takiej umowy.

W literaturze został sformułowany pogląd, że powołanie zarządcy sukcesyjnego w testamencie nie będzie skuteczne, a takie postanowienie może być „traktowane wyłącznie jako wskazówka dla spadkobierców uprawnionych do powołania zarządcy, nie będzie natomiast miało charakteru wiążącego”²³. W mojej ocenie sam fakt powołania zarządcy sukcesyjnego w testamencie holograficznym czy notarialnym

²⁰ Zob. J. Bieluk, *Komentarz do art. 9 [w:] Ustawa o zarządzie sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej. Komentarz*, Legalis (el.) 2019, nb 2.

²¹ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.).

²² Wyrok TK z 29.04.2003 r., SK 24/02, ZU 2003/4, poz. 33.

²³ J. Bieluk, *Komentarz do art. 9...*, nb 4.

nie przesądza o nieważności czy bezskuteczności dokonanej czynności prawnej przez przedsiębiorcę, jeśli przysły zarządca sukcesyjny złoży oświadczenie woli o wyrażeniu zgody na pełnienie tej funkcji w wymaganej przez przepisy formie pisemnej, a przedsiębiorca złoży stosowny wniosek o wpis do rejestru CEIDG²⁴. Późniejsze otwarcie testamentu nie powinno stanowić istotnej przeszkody do uznania, że zarząd sukcesyjny został ustanowiony z chwilą śmierci przedsiębiorcy.

W świetle obowiązujących przepisów należy zauważyć, że oświadczenia woli w przedmiocie powołania zarządcy sukcesyjnego oraz zgody na pełnienie tej funkcji nie są załączane do wniosku o wpis do CEIDG, a zatem przyszli właściciele przedsiębiorstwa nie mają możliwości weryfikacji, czy zostały one w ogóle złożone ani nie mają możliwości weryfikacji ich pod względem zgodności z przepisami. Przedsiębiorca, wraz z wnioskiem o zmianę wpisu w CEIDG, składa oświadczenie pod rygorem odpowiedzialności karnej za złożenie fałszywego oświadczenia, że zarządca sukcesyjny wyraził zgodę na pełnienie tej funkcji (art. 15 ust. 1a ustawy o centralnej ewidencji). *De lege ferenda* można rozważyć kwestię rozbudowania formularza wniosku o wpis do CEIDG o możliwość załączania elektronicznej kopii oświadczeń niezbędnych do ustanowienia zarządu sukcesyjnego, czy też o dodatkową informację, gdzie zostało zamieszczone oświadczenie przedsiębiorcy o powołaniu zarządcy sukcesyjnego²⁵. Ponadto, wydaje się celowe znowelizowanie przepisów ustawy o centralnej ewidencji w zakresie wprowadzenia zapisu, że złożenie wniosku o wpis do CEIDG jest równoznaczne z zachowaniem formy pisemnej. Warto odnotować, że ustawodawca przyjął zbliżoną konstrukcję w art. 39 ust. 3 i 4 omawianej ustawy, zgodnie z którą opublikowanie za pośrednictwem systemu teleinformatycznego CEIDG informacji o pełnomocniku, które jest równoznaczne w skutkach z udzieleniem pełnomocnictwa na piśmie, a opublikowanie w taki sam sposób informacji o prokurencie jest jednoznaczne w skutkach z ustanowieniem prokury. Wprowadzenie postulowanych rozwiązań prawnych przyczyniłoby się do rozwiania wielu wątpliwości, które mogą powstać w świetle obowiązujących przepisów, a ponadto uprościłoby procedurę ustanowienia zarządu sukcesyjnego.

Wpis do CEIDG polega na wprowadzeniu do systemu teleinformatycznego danych podlegających wpisowi; wpis ten jest dokonany z chwilą zamieszczenia danych w CEIDG, nie później niż w dniu roboczym następującym po dniu wpływu do CEIDG poprawnego wniosku o wpis (art. 6 ust. 1 ustawy o centralnej ewidencji). Niewątpliwie, działający racjonalnie przedsiębiorca zadba o to, aby wpis w rejestrze

²⁴ Wniosek o wpis do CEIDG można złożyć za pośrednictwem systemu teleinformatycznego oraz w postaci papierowej. Forma elektroniczna wymaga opatrzenia kwalifikowanym podpisem elektronicznym albo podpisem zaufanym, albo jest podpisana w inny sposób akceptowany przez system CEIDG, umożliwiający jednoznaczną identyfikację osoby składającej wniosek i czasu jego złożenia (art. 10 ust. 7 ustawy z 6.03.2018 r. o Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności i Punkcie Informacji dla Przedsiębiorcy [tekst jedn.: Dz.U. z 2018 r. poz. 647 – dalej ustawa o centralnej ewidencji]). Wniosek w postaci papierowej wymaga własnoręcznego podpisu wnioskodawcy, gdy jest składany w wybranym urzędzie gminy, wówczas organ gminy potwierdza tożsamość składającego wniosek oraz, za pokwitowaniem, przyjęcie wniosku lub podpisu poświadczającego przez notariusza, gdy jest składany za pośrednictwem poczty (art. 10 ust. 8 i 9 ustawy o centralnej ewidencji). Taki wniosek jest następnie w urzędzie gminy przekształcany na postać elektroniczną oraz wprowadzony do systemu CEIDG, nie później niż w dniu roboczym następującym po dniu jego otrzymania (art. 8 ust. 4 ustawy o centralnej ewidencji).

²⁵ Mankamenty obowiązującego unormowania w tym zakresie dostrzega także Jerzy Bieluk, zdaniem którego – zamiast składania jedynie oświadczenia woli przez przedsiębiorcę o wyrażonej zgodzie przez przyszłego zarządcę sukcesyjnego „być może lepszym rozwiązaniem byłoby zobowiązanie przedsiębiorcy do przedłożenia oświadczenia wyznaczonego zarządcy” (J. Bieluk, *Komentarz do art. 9...*, nb 6).

został dokonany jeszcze za jego życia, a przynajmniej złożony taki wniosek. Wpis w rejestrze o powołaniu zarządcy sukcesyjnego ma charakter konstytutywny²⁶. Brak wpisu do rejestru, a co najmniej złożenia wniosku, powoduje, że powołanie zarządcy jest bezskuteczne²⁷. Ustawodawca nie określił terminu do wystąpienia przez przedsiębiorcę z wnioskiem o wpis danych obejmujących powołanie zarządcy sukcesyjnego, w tym powołanie zarządcy sukcesyjnego, a zatem wystarczy, aby przedsiębiorca zrobił to przed swoją śmiercią.

Zarząd sukcesyjny, podobnie jak prokura, opiera się na zaufaniu przedsiębiorcy (lub jego następców) do określonej osoby, a zatem przedsiębiorca może powołać dowolnie wybraną przez siebie osobę fizyczną do sprawowania zarządu przedsiębiorstwem w spadku, jeśli spełnia ona wymogi określone w art. 8 ust. 1 i 2 ustawy o zarządzie sukcesyjnym. Zarządcą sukcesyjnym może być małżonek, jeden ze spadkobierców niezależnie od tytułu powołania do spadku, zapisobierca windykacyjny bądź też inna osoba. Przedsiębiorca dbający o losy przedsiębiorstwa po jego śmierci może przygotować powołaną osobę do pełnienia zadań związanych z prowadzeniem przedsiębiorstwa w spadku. Na szczególną aprobatę zasługuje możliwość zastrzeżenia, że z chwilą śmierci przedsiębiorcy prokurent stanie się zarządcą sukcesyjnym²⁸. Rozwiązanie to – zarówno z perspektywy przyszłych spadkobierców, jak i pracowników oraz osób trzecich – jest optymalne z uwagi na to, że dotychczasowy prokurent z chwilą obejmowania funkcji zarządcy sukcesyjnego będzie dysponował odpowiednio szeroką wiedzą oraz praktyką w zakresie prowadzonej przez przedsiębiorcę działalności gospodarczej, w tym funkcjonowania przedsiębiorstwa, a w konsekwencji będzie w stanie należycie wywiązywać się z powierzonych mu obowiązków. Można zatem uznać, że – co do zasady – będzie w stanie lepiej prowadzić przedsiębiorstwo w spadku niż inna osoba powołana na zarządcę sukcesyjnego. Należy wskazać, że w niektórych obcych porządkach prawnych (m.in. w niemieckim i austriackim) zasadą jest, że prokura, która upoważnia do podejmowania wszystkich rodzajów sądowych i pozasądowych czynności (z zastrzeżonymi w ustawie wyjątkami), które są związane z prowadzeniem przedsiębiorstwa, może być udzielana przez jednoosobowego przedsiębiorcę oraz nie wygasa wskutek jego śmierci – jest zatem wykorzystywana do zapewnienia ciągłości funkcjonowania przedsiębiorstwa²⁹.

Z dużym prawdopodobieństwem można założyć, że osoba powołana przez przedsiębiorcę do pełnienia funkcji zarządcy sukcesyjnego będzie gwarantem

²⁶ J. Bieluk, *Komentarz do art. 12 [w:] Ustawa o zarządzie sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej. Komentarz*, Legalis (el.) 2019, nb 2.

²⁷ M. Pazdan, *Zarządca sukcesyjny a wykonawca testamentu [w:] Ius est ars boni et aequi. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Józefowi Frąckowiakowi*, red. A. Dańko-Roesler, M. Leśniak, M. Skory, B. Sołtys, Wrocław 2008, s. 887.

²⁸ W literaturze zostało podniesione, że: „niejasne są powody, dla których oświadczenie przedsiębiorcy o powołaniu jednego z prokurentów na zarządcę sukcesyjnego nazwano w ustawie zastrzeżeniem” (M. Pazdan, *Zarządca...*, s. 889). Przyjęte przez ustawodawcę rozwiązanie można w pewnym stopniu łączyć z art. 39 ust. 4 ustawy o centralnej ewidencji – w systemie teleinformatycznym CEIDG prawdopodobnie jest techniczna możliwość dokonania zastrzeżenia, na mocy którego prokurent z chwilą śmierci będzie pełnił funkcję zarządcy sukcesyjnego, a opublikowanie tej informacji za pomocą systemu teleinformatycznego CEIDG należy uznać za równoznaczne z pisemną formą, w konsekwencji zbędne byłoby składanie dodatkowego oświadczenia przez przedsiębiorcę w formie pisemnej.

²⁹ A. Mariański, *Ekspertyza – sukcesja przedsiębiorstw prowadzonych przez osoby fizyczne na gruncie ustawodawstwa wybranych jurysdykcji [w:] Informacja o wynikach kontroli. Działania organów państwa wobec problematyki dziedziczenia przedsiębiorstw*, Najwyższa Izba Kontroli, Warszawa listopad 2018 r., s. 73.

prawidłowo funkcjonującego przedsiębiorstwa, co ma znaczenie nie tylko dla spadkobierców, ale także dla podmiotów trzecich, w szczególności kontrahentów, którzy będą mogli liczyć na kontynuację dotychczasowych stosunków prawnych, czy pracowników, którzy będą mieli możliwość kontynuacji stosunku pracy.

Ustawodawca w celu zapobieżenia sporom kompetencyjnym wprowadził zasadę, że funkcję zarządcy sukcesyjnego w jednym czasie może pełnić tylko jedna osoba (art. 11 ust. 1 ustawy o zarządzie sukcesyjnym). Reguła ta ma zastosowanie także wówczas, gdy przedsiębiorca prowadził kilka przedsiębiorstw w rozumieniu art. 55¹ k.c.³⁰ Służy ona temu, aby w przyszłości nie powstały spory kompetencyjne w trakcie zarządu przedsiębiorstwem w spadku. Należy jednak wskazać, że przedsiębiorca może powołać zarządcę sukcesyjnego na wypadek, gdyby zarządca sukcesyjny powołany w pierwszej kolejności zrezygnował z pełnienia tej funkcji albo nie mógł jej pełnić z powodu śmierci, ograniczenia lub utraty zdolności do czynności prawnych, odwołania go przez przedsiębiorcę albo uprawomocnienia się orzeczenia o zakazie, o którym mowa w art. 8 ust. 2 tej ustawy. Powołanie zarządcy sukcesyjnego, którego można nazwać zarządcą „rezerwowym”, „zapasowym” czy też „podstawionym”³¹, następuje z chwilą rezygnacji zarządcy sukcesyjnego powołanego w pierwszej kolejności, jego śmierci, ograniczenia lub utraty przez niego zdolności do czynności prawnych, jego odwołania przez przedsiębiorcę albo uprawomocnienia się orzeczenia o zakazie, o którym mowa w art. 8 ust. 2 ustawy o zarządzie sukcesyjnym (art. 11 ust. 2 i 3 tej ustawy).

Należy zwrócić uwagę, że tylko przedsiębiorcy zostało przyznane prawo do powołania zarządcy sukcesyjnego „zapasowego”. Przyjęte rozwiązanie jest w pełni zrozumiałe i uzasadnione, gdyż daje to przedsiębiorcy możliwość dosyć elastycznego i kompleksowego uregulowania kwestii zarządu przedsiębiorstwem w spadku po jego śmierci. Pierwowzorem dla przyjęcia takiego rozwiązania jest prawdopodobnie konstrukcja podstawienia zwykłego, o którym mowa w art. 963 k.c. W odróżnieniu od unormowania zamieszczonego w Kodeksie cywilnym, które dopuszcza podstawienie wielostopniowe w odniesieniu do powołania do dziedziczenia czy też rozrządzeń testamentowych pod tytułem szczególnym w postaci zapisów³² – z uwagi na literalne brzmienie art. 11 ust. 2 i 3 analizowanej ustawy, wydaje się, że możliwie jest powołanie tylko jednego zarządcy sukcesyjnego „zapasowego” (powołanie jednostopniowe)³³.

Przedsiębiorca może powołać zarządcę sukcesyjnego i zarządcę sukcesyjnego „rezerwowego” w jednym dokumencie bądź w różnych dokumentach, które mogą być sporządzone w różnym czasie. Podobnie jak w standardowej procedurze powołania zarządcy sukcesyjnego, tak i przy powołaniu zarządcy sukcesyjnego „rezerwowego”, osoba powołana do pełnienia tej funkcji musi złożyć stosowne oświadczenie o wyrażeniu zgody. Przedsiębiorca powołując zarządcę sukcesyjnego

³⁰ J. Bieluk, *Komentarz do art. 11 [w:] Ustawa o zarządzie sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej. Komentarz*, Legalis (el.) 2019, nb 1.

³¹ J. Bieluk, *Komentarz do art. 11...*, nb 2.

³² M. Pazdan [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. II, wyd. 6, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2011, s. 1134; J. Ignaczewski, *Prawo spadkowe. Art. 922–1088 k.c. Komentarz*, Warszawa 2004, s. 170 i n.; E. Skowrońska-Bocian, *Komentarz do kodeksu cywilnego. Księga czwarta. Spadki*, wyd. 7, Warszawa 2006, s. 137; S. Wójcik, F. Zoll [w:] *System prawa prywatnego*, t. 10, wyd. 2, *Prawo spadkowe*, red. B. Kordasiewicz, Warszawa 2013, s. 400.

³³ J. Bieluk, *Komentarz do art. 11...*, nb 5.

„rezerwowego” musi złożyć wniosek do CEIDG o dokonanie wpisu, z zachowaniem wszystkich formalnych wymogów, o których była już mowa wcześniej. Wniosek ten może być składany równocześnie z wnioskiem o wpis zarządcy sukcesyjnego powołanego w pierwszej kolejności lub w terminie późniejszym.

V. POWOŁANIE ZARZĄDCY SUKCESYJNEGO PO ŚMIERCI PRZEDSIĘBIORCY

Po śmierci przedsiębiorcy, jeżeli nie został ustanowiony zarząd sukcesyjny, zarządcę sukcesyjnego mogą powołać również osoby opisane w art. 12 ust. 1 i 2 ustawy o zarządzie sukcesyjnym. Zarządcę sukcesyjnego może powołać: małżonek przedsiębiorcy, któremu przysługuje udział w przedsiębiorstwie w spadku lub spadkobierca ustawowy przedsiębiorcy, który przyjął spadek albo spadkobierca testamentowy przedsiębiorcy, który przyjął spadek, albo zapisobierca windykacyjny, który przyjął zapis windykacyjny, jeżeli zgodnie z ogłoszonym testamentem przysługuje mu udział w przedsiębiorstwie w spadku, a po uprawomocnieniu się postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku, zarejestrowaniu aktu poświadczenia dziedziczenia, lub wydaniu europejskiego poświadczenia spadkowego zarządcę sukcesyjnego może powołać wyłącznie właściciel przedsiębiorstwa w spadku.

Do powołania zarządcy sukcesyjnego przez którąkolwiek z uprawnionych osób, o których była mowa w poprzednim akapicie, wymagana jest zgoda osób, którym łącznie przysługuje udział w przedsiębiorstwie w spadku większy niż 85/100 (art. 12 ust. 3 tej ustawy). Obliczając wartość tego udziału – jak się wydaje – należy uwzględnić także wysokość udziału osoby powołującej zarządcę sukcesyjnego. Zgoda ta będzie zbędna, jeśli zarządcę sukcesyjnego powołuje uprawniony, któremu przysługuje w przedsiębiorstwie udział większy niż 85/100. Wielkość udziałów w przedsiębiorstwie w spadku będzie określona w postanowieniu o stwierdzeniu nabyciu spadku, akcie poświadczenia dziedziczenia lub europejskim poświadczeniu spadkowym. Jeśli zaś nabycie spadku (przedmiotu zapisu windykacyjnego) nie zostało udokumentowane zgodnie z obowiązującymi przepisami, wówczas wielkość udziałów w przedsiębiorstwie w spadku ustala się przy uwzględnieniu wszystkich znanych osobie powołującej zarządcę sukcesyjnego osób, którym w chwili powołania zarządcy sukcesyjnego przysługuje udział w przedsiębiorstwie w spadku (art. 12 ust. 4 ustawy o zarządzie sukcesyjnym).

Uprawnienie do powołania zarządcy sukcesyjnego przysługuje małżonkowi przedsiębiorcy, któremu przysługuje – z tytułu wspólności majątkowej małżeńskiej – udział w przedsiębiorstwie w spadku, niezależnie od tego, czy małżonek ten został powołany do dziedziczenia. Wielkość udziału w przedsiębiorstwie w spadku nie ma znaczenia dla istnienia uprawnienia do powołania zarządcy sukcesyjnego, jednakże – z uwagi na to, że udział małżonka zasadniczo będzie mniejszy niż 85/100 – niezbędne będzie uzyskanie przez niego zgody innych osób, o której mowa w art. 12 ust. 3 ustawy o zarządzie sukcesyjnym.

Zarządcę sukcesyjnego może też powołać spadkobierca ustawowy lub testamentowy po przyjęciu spadku oraz uzyskaniu zgody osób, którym łącznie przysługuje 85/100 udziału w przedsiębiorstwie w spadku. Uprawnienie to przysługuje również zapisobiercy windykacyjnemu, który przyjął zapis, niezależnie od tego, czy

przedmiotem rozrządzenia jest przedsiębiorstwo w spadku czy też udział w nim. Jeżeli zapis windykacyjny obejmuje udział w przedsiębiorstwie, to konieczna jest zgoda uprawnionych dysponujących udziałami w wysokości 85/100 przedsiębiorstwa w spadku. Wprowadzony wymóg złożenia oświadczenia o przyjęciu spadku (zapisu windykacyjnego) przez osobę powołującą zarządcę sukcesyjnego jest związany z ewentualną odpowiedzialnością za zobowiązania związane z prowadzeniem przedsiębiorstwa w spadku. W uzasadnieniu projektu ustawy wskazuje się, że: „Brak oświadczenia o przyjęciu spadku któregokolwiek ze spadkobierców, przy umożliwieniu działania zarządcy sukcesyjnego przez cały okres od dnia ustanowienia zarządu do dnia złożenia oświadczenia w tym przedmiocie na zasadach ogólnych (tj. zgodnie z art. 1012 k.c. przez okres sześciu miesięcy od dnia, kiedy spadkobierca dowiedział się o tytule swojego powołania), rodziłby poważne ryzyko dla wierzycieli, jeśli wszystkie osoby uprawnione odrzuciły spadek (zapis windykacyjny)”³⁴.

Ustawodawca dopuścił możliwość powołania zarządcy sukcesyjnego przez określone osoby, zanim prawa do spadku (zapisu windykacyjnego) zostaną udokumentowane, gdyż „instytucja zarządu sukcesyjnego ma (...) umożliwić kontynuację działalności przedsiębiorstwa także w sytuacji, gdy ostateczne potwierdzenie kręgu spadkobierców napotyka na przeszkody, które oddalają je w czasie (np. nieobecność części spadkobierców w kraju czy fakt, że do kręgu spadkobierców należą małoletni)”. W uzasadnieniu projektu ustawy wskazuje się, że od osoby powołującej zarządcę wymaga się działania w dobrej wierze, a zatem na podstawie najlepszej wiedzy co do kręgu osób, którym przysługuje udział w przedsiębiorstwie w spadku. Z tego też względu osoba powołująca zarządcę sukcesyjnego będzie zobowiązana złożyć – pod rygorem odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych oświadczeń – oświadczenia o przysługującym jej udziale w przedsiębiorstwie w spadku oraz znanych jej innych osobach, którym przysługuje udział w przedsiębiorstwie w spadku, a także o istnieniu lub nieistnieniu osób, które wyłączałyby znanych spadkobierców od dziedziczenia lub dziedziczyłyby wraz z nimi, oraz o znanych testamentach spadkodawcy lub braku takich testamentów.

Ustanowienie zarządu sukcesyjnego po śmierci przedsiębiorcy jest możliwe w terminie 2 miesięcy od dnia śmierci przedsiębiorcy bądź też od dnia znalezienia zwłok przedsiębiorcy albo uprawomocnienia się postanowienia stwierdzającego zgon, jeżeli akt zgonu przedsiębiorcy nie zawiera daty zgonu, albo chwila śmierci przedsiębiorcy została oznaczona w postanowieniu stwierdzającym zgon (art. 12 ust. 10 ustawy o zarządzie sukcesyjnym). Po bezskutecznym upływie tego terminu nie będzie już możliwe powołanie zarządcy sukcesyjnego. Rozwiązanie to służy bezpieczeństwu obrotu i ochronie praw osób trzecich (choćby pracowników czy kontrahentów przedsiębiorcy), a ponadto ma na celu zmobilizowanie spadkobierców do relatywnie szybkiego powołania zarządcy sukcesyjnego, co może być uzasadnione troską ustawodawcy o zachowanie dotychczasowego poziomu majątku, a nie jego uszczuplanie.

Uprawnione osoby mogą powołać zarządcę sukcesyjnego wyłącznie w formie aktu notarialnego, co ma ułatwić dopełnienie wszelkich formalności i wymogów niezbędnych ustanawiania zarządu sukcesyjnego po śmierci przedsiębiorcy. Procedura

³⁴ *Uzasadnienie projektu ustawy...*, s. 28.

powołania zarządcy sukcesyjnego składa się z dwóch etapów: sporządzenia przez notariusza protokołu powołania zarządcy sukcesyjnego oraz sporządzenia aktu powołania zarządcy (art. 95za pr. not.). Przed spisaniem protokołu powołania zarządcy sukcesyjnego notariusz poucza osoby biorące udział w spisaniu protokołu o obowiązku ujawnienia wszelkich okoliczności objętych treścią protokołu oraz odpowiedzialności karnej za złożenie fałszywych oświadczeń, a w protokole zamieszcza wzmiankę o tym pouczeniu (art. 95zb i 95zc § 1 pkt 7 pr. not.). W protokole powołania zarządcy notariusz zamieszcza podstawowe informacje i oświadczenia, które pozwalają potwierdzić krąg osób uprawnionych do udziału w powołaniu zarządcy sukcesyjnego. W protokole tym zamieszcza się oświadczenie osoby uprawnionej o powołaniu zarządcy sukcesyjnego i żądanie sporządzenia przez notariusza aktu powołania zarządcy sukcesyjnego. W celu ustalenia, czy zarządcę sukcesyjnego zamierza powołać osoba uprawniona oraz sprawdzenia, jaki jest krąg osób, które powinny wyrazić na to zgodę, notariusz odbiera oświadczenie o udziale w przedsiębiorstwie w spadku przysługującym osobie, która powołuje zarządcę sukcesyjnego, oraz o znanych jej innych osobach, którym taki udział przysługuje (art. 95zc § 1 pkt 2 pr. not.). Ponadto, uprawniony do powołania zarządcy sukcesyjnego składa do protokołu oświadczenia o istnieniu lub nieistnieniu osób, które wyłączałyby znanych spadkobierców od dziedziczenia lub dziedziczyłyby wraz z nimi (tj. kręgu potencjalnych spadkobierców), oraz o znanych mu testamentach spadkodawcy albo ich braku (art. 95 zc § 1 pkt 3 pr. not.). Oświadczenia te nie są wymagane, jeśli nastąpiło już potwierdzenie praw do spadku we właściwej formie, gdyż wówczas krąg osób uprawnionych jest ustalany na podstawie postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku, aktu poświadczenia dziedziczenia albo europejskiego poświadczenia spadkowego. Powyższe oświadczenia są składane do protokołu powołania zarządcy sukcesyjnego pod rygorem odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych oświadczeń.

W protokole powołania zarządcy sukcesyjnego notariusz zamieszcza oświadczenia osób, którym łącznie przysługuje udział w przedsiębiorstwie w spadku większy niż 85/100, o zgodzie na powołanie zarządcy sukcesyjnego, a jeśli oświadczenia te zostały już uprzednio złożone – informację o dacie, miejscu i treści złożonych oświadczeń (art. 95zc § 1 pkt 4 pr. not.). Z przepisu tego wynika, że do ustanowienia zarządu sukcesyjnego nie jest konieczna obecność wszystkich osób uprawnionych do powołania zarządu sukcesyjnego, gdyż każda z osób, której zgoda jest wymagana do ustanowienia zarządu sukcesyjnego, może złożyć swoje oświadczenie przed dowolnym notariuszem przed powołaniem zarządcy sukcesyjnego³⁵. W protokole zamieszcza się także oświadczenie osoby powołanej na zarządcę sukcesyjnego o wyrażeniu zgody na pełnienie tej funkcji oraz braku prawomocnie orzeczonych wobec niej zakazów, o których mowa w art. 8 ust. 2 ustawy o zarządzie sukcesyjnym, a jeżeli oświadczenia te już zostały uprzednio złożone – informację o dacie, miejscu i treści złożonych oświadczeń (art. 95zc § 1 pkt 5 pr. not.). Przy sporządzaniu protokołu ustanowienia zarządcy sukcesyjnego, on sam nie musi być obecny, jeśli wcześniej złożył stosowane

³⁵ Na etapie prac legislacyjnych pewne wątpliwości co do wymaganej formy oświadczenia woli, zawierającego zgodę na ustanowienie zarządu sukcesyjnego, zostały wyrażone przez J. Bieluka, który ostatecznie doszedł do wniosku, że zgoda ta wymaga formy aktu notarialnego (J. Bieluk, *Zarządca sukcesyjny...*, s. 52).

oświadczenia w formie aktu notarialnego. Przyjęte przez ustawodawcę rozwiązania są w pełni uzasadnione, albowiem niejednokrotnie realną przeszkodą do ustanowienia zarządu sukcesyjnego byłaby niemożność przybycia do notariusza wszystkich osób uprawnionych do powołania zarządcy sukcesyjnego, czy też osoby powołanej do pełnienia tej funkcji w tym samym czasie. W tym miejscu warto zwrócić uwagę na to, że ustawodawca wprowadził jeszcze jedno unormowanie, które ma na celu ułatwienie procedury ustanowienia zarządu sukcesyjnego – zgodnie z art. 12 ust. 5 ustawy o zarządzie sukcesyjnym – powołanie zarządcy sukcesyjnego albo wyrażenie zgody na powołanie zarządcy sukcesyjnego przez przedstawiciela ustawowego osoby, która nie ma zdolności do czynności prawnych, albo której zdolność do czynności prawnych jest ograniczona, nie wymaga zezwolenia sądu opiekuńczego.

W świetle obowiązujących przepisów, a zwłaszcza art. 12 ust. 1 i 2 w zw. z ust. 3 ustawy o zarządzie sukcesyjnym i art. 95zc § 1 pkt 2 i 4 pr. not. wydaje się, że jedna z uprawnionych osób do ustanowienia zarządu sukcesyjnego po śmierci przedsiębiorcy składa oświadczenie o powołaniu zarządcy sukcesyjnego, a pozostałe osoby muszą wyrazić zgodę zgodnie z wymogami ustawowymi. Nie można jednak wykluczyć sytuacji, w której uprawnieni do ustanowienia zarządu sukcesyjnego po śmierci przedsiębiorcy złożą wspólnie oświadczenie o powołaniu zarządcy sukcesyjnego – wówczas należałoby uznać, że w tym oświadczeniu zawiera się *de facto* wymagana zgoda osób, o której mowa w art. 12 ust. 3 ustawy o zarządzie sukcesyjnym.

W protokole powołania zarządcy sukcesyjnego zamieszcza się także inne dane wymagane do zgłoszenia powołania zarządcy sukcesyjnego do Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej (art. 95zc § 1 pkt 6 pr. not.). Do protokołu tego, oprócz wypisów aktów notarialnych, w których zawarto zgody wymagane do powołania zarządcy sukcesyjnego, załącza się również odpis aktu zgonu spadkodawcy bądź też – jeśli przed powołaniem zarządcy doszło do potwierdzenia praw do spadku – zamiast odpisu aktu zgonu: odpis prawomocnego postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku bądź wypis zarejestrowanego aktu poświadczenia dziedziczenia albo europejskiego poświadczenia spadkowego.

Notariusz ma obowiązek odmówienia sporządzenia aktu powołania zarządcy sukcesyjnego, jeśli w toku sporządzania protokołu powołania zarządcy sukcesyjnego ujawnią się okoliczności wskazujące na uzasadnione wątpliwości co do kręgu osób, którym przysługuje udział w przedsiębiorstwie w spadku, powodujące brak możliwości stwierdzenia, że wymagana większość tych osób wyraziła zgodę na powołanie zarządcy sukcesyjnego (art. 95ze pr. not.).

Po sporządzeniu protokołu powołania zarządcy sukcesyjnego notariusz przygotowuje akt powołania zarządcy sukcesyjnego, który zawiera podstawowe dane dotyczące spadkodawcy, w tym dane dotyczące firmy i miejsca wykonywania przez niego działalności gospodarczej wpisane do Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej oraz jego numer identyfikacji podatkowej (NIP), a także zarządcy sukcesyjnego, oraz osoby powołującej zarządcę i osoby wyrażające na to zgodę. W dokumencie tym notariusz powołuje protokół powołania zarządcy sukcesyjnego oraz zamieszcza adnotację o zgłoszeniu powołania zarządcy sukcesyjnego do CEIDG (art. 95 § 1 pkt 7–8 pr. not.). Notariusz niezwłocznie zgłasza do CEIDG – za pośrednictwem formularza dostępnego na stronie internetowej CEIDG lub innego zintegrowanego z CEIDG systemu – informacje o ustanowieniu

zarządu sukcesyjnego i dacie ustanowienia zarządu (art. 23 ust. 4 ustawy o centralnej ewidencji).

Należy podkreślić, że akt powołania zarządcy sukcesyjnego jest dokumentem urzędowym, który potwierdza jego uprawnienia, jednakże zarządca nie musi się nim legitymować przy każdej czynności, gdyż podstawowym sposobem na zasięgnięcie informacji dotyczących zarządu sukcesyjnego przedsiębiorstwem danego przedsiębiorcy jest dostęp do CEIDG.

Ustanowienie zarządcy sukcesyjnego po śmierci przedsiębiorcy może być w praktyce trudne do zrealizowania, chociażby z racji tego, że między uprawnionymi do wyznaczenia zarządcy sukcesyjnego może nie być zgody co do tego, kogo powołać do pełnienia tej funkcji.

VI. WNIOSKI KOŃCOWE

Ustanowienie zarządu sukcesyjnego jest nowym instrumentem w rodzimym porządku prawnym, który powinien przyczynić się do kontynuacji działalności gospodarczej po śmierci przedsiębiorcy, który był wpisany do CEIDG. Ustanowienie tego zarządu jest sformalizowane; wymaga ono powołania zarządcy sukcesyjnego, wyrażenia zgody osoby powołanej do pełnienia tej funkcji oraz dokonania wpisu do CEIDG zarządcy sukcesyjnego.

Zarządcę sukcesyjnego może powołać przedsiębiorca, a po jego śmierci – inne osoby uprawnione. Pomimo to, że skorzystanie z tej nowej instytucji jest dobrowolne, można mieć nadzieję, że przedsiębiorcy w trosce o zabezpieczenie przyszłości swoich spadkobierców, pracowników oraz osób trzecich, z którymi pozostają w stałych stosunkach gospodarczych, będą korzystać z tego instrumentu. Należy bowiem wskazać, że najbardziej optymalnym rozwiązaniem jest powołanie zarządcy sukcesyjnego przez przedsiębiorcę, który może odpowiednio przygotować tę osobę do tymczasowego zarządzania przedsiębiorstwem w spadku. Na szczególną aprobatę zasługuje możliwość powołania prokurenta do pełnienia funkcji zarządcy sukcesyjnego. Niewątpliwie, powołanie prokurenta – z perspektywy przyszłych spadkobierców, pracowników oraz kontrahentów – jest najbardziej pożądane, albowiem z chwilą objęcia w zarząd sukcesyjny przedsiębiorstwa w spadku będzie dysponował on odpowiednio szeroką wiedzą i praktyką w zakresie prowadzonej przez przedsiębiorcę działalności gospodarczej, w tym funkcjonowania przedsiębiorstwa z uwzględnieniem jego specyfiki, co przyczyni się do tego, że będzie w stanie należycie wywiązywać się z powierzonych mu obowiązków.

Wyznaczenie zarządcy sukcesyjnego przez przedsiębiorcę za życia – z jednej strony umożliwia wybór osoby, która – z dużym prawdopodobieństwem będzie swoistego rodzaju gwarantem prawidłowo funkcjonującego przedsiębiorstwa w spadku, a z drugiej strony – pozwala uniknąć wielu niepotrzebnych formalności i kosztów związanych z ustanowieniem zarządu sukcesyjnego po śmierci przedsiębiorcy, wynikających chociażby z obowiązkowego udziału notariusza przy powołaniu zarządcy sukcesyjnego przez inne uprawnione osoby. Ustanowienie zarządu sukcesyjnego powinno przyczynić się do zapewnienia ciągłości działalności przedsiębiorstwa i zapewnienia mu integralności w najtrudniejszym okresie, czyli do zakończenia formalności spadkowych.

Abstract

Jolanta Waszczuk-Napiórkowska, *Establishment of Succession Management. Appointment of a Succession Manager/Administrator*

The article discusses the most important issues related to the establishment of succession management, which is a new institution in Polish law and whose aim is to create conditions for maintaining business continuity after the death of an entrepreneur being a natural person. The first section indicates the purpose for introducing this institution and the reasons for establishing succession management.

The second section discusses the requirements that should be met by the succession manager, who temporarily manages the enterprise to be inherited. The third section attempts to answer the question about the admissibility of establishing succession management, with particular emphasis on issues from the field of bankruptcy and restructuring law.

The next two sections discuss the issue of appointment of a succession manager by the entrepreneur and other authorized persons. The last section contains final conclusions. It is pointed out that the most desirable situation is the establishment of succession management by the entrepreneur, and in particular the appointment of an authorized agent to act as succession manager, because such a person can be considered as sui generis "guarantor" of business continuity of the enterprise due to be inherited.

Keywords: *succession of an enterprise, enterprise to be inherited, succession management in sole proprietorships*

Streszczenie

Jolanta Waszczuk-Napiórkowska, *Ustanowienie zarządu sukcesyjnego. Powołanie zarządcy sukcesyjnego*

W artykule zostały omówione najważniejsze zagadnienia związane z ustanowieniem zarządu sukcesyjnego – nowej instytucji prawa polskiego, której celem jest stworzenie warunków do zachowania ciągłości funkcjonowania przedsiębiorstwa po śmierci przedsiębiorcy będącego osobą fizyczną.

W pierwszym rozdziale wskazano na cel wprowadzenia tej instytucji oraz przesłanki ustanowienia zarządu sukcesyjnego.

W drugim rozdziale zostały omówione wymogi, jakie powinien spełniać zarządca sukcesyjny obejmujący w tymczasowy zarząd przedsiębiorstwa w spadku, a w trzecim rozdziale podjęto próbę udzielania odpowiedzi na pytanie dotyczące dopuszczalności ustanowienia zarządu sukcesyjnego, ze szczególnym uwzględnieniem problematyki z zakresu prawa upadłościowego i restrukturyzacyjnego.

W dwóch kolejnych rozdziałach omówiono problematykę powołania zarządcy sukcesyjnego przez przedsiębiorcę oraz inne osoby uprawnione.

W ostatnim rozdziale zostały zamieszczone wnioski o charakterze końcowym, w których wskazano, że najbardziej pożądaną sytuacją jest ustanowienie zarządu sukcesyjnego przez przedsiębiorcę, a zuluszcza powołania prokurenta do pełnienia funkcji zarządcy sukcesyjnego, gdyż można uznać, iż będzie on swoistym „gwarantem” ciągłości działalności przedsiębiorstwa w spadku.

Słowa kluczowe: *dziedziczenie przedsiębiorstwa, przedsiębiorstwo w spadku, zarząd sukcesyjny przedsiębiorstwem osoby fizycznej*

Bibliografia:

1. Bieluk J., *Ustawa o zarządzie sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej. Komentarz*, Legalis (el.) 2019;
2. Bieluk J., *Zarządca sukcesyjny – nowa instytucja w polskim prawie spadkowym*, Białostockie Studia Prawnicze 2017, nr 22.4;
3. Bieluk J., *Komentarz do art. 6 [w:] Ustawa o zarządzie sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej. Komentarz*, Legalis (el.) 2019;
4. Bieluk J., *Komentarz do art. 9 [w:] Ustawa o zarządzie sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej. Komentarz*, Legalis (el.) 2019;
5. Bieluk J., *Komentarz do art. 11 [w:] Ustawa o zarządzie sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej. Komentarz*, Legalis (el.) 2019;
6. Bieluk J., *Komentarz do art. 12 [w:] Ustawa o zarządzie sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej. Komentarz*, Legalis (el.) 2019;
7. Burchard T., *Zarząd sukcesyjny przedsiębiorstwa po śmierci jego jedyne go właściciela*, Legalis (el.) 2018;
8. Grześkowiak A., *Komentarz do art. 39 [w:] Kodeks karny. Komentarz*, red. A. Grześkowiak, K. Wiak, wyd. 6, Legalis (el.) 2019;
9. Gutowski M., *Komentarz do art. 11 [w:] Kodeks cywilny. Komentarz*, t. I, wyd. 2, red. M. Gutowski, Legalis (el.) 2018;
10. Ignaczewski J., *Prawo spadkowe. Art. 922–1088 k.c. Komentarz*, Warszawa 2004;
11. Kot T., *Rządowy projekt ustawy o zarządzie sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej*, Krakowski Przegląd Notarialny 2018, nr 1, file:///C:/Users/Jola/Desktop/Zarz%C4%85d%20sukcesyjny/Krakowski%20Przegł%C4%85d%20Notarialny%20ROK%203%20(Nr%201)%20STYCZE%C5%83_MARZEC%202018_1.pdf;
12. Koziół G., *Komentarz do art. 22 ustawy Prawo przedsiębiorców [w:] Prawo przedsiębiorców. Przepisy wprowadzające do Konstytucji Biznesu. Komentarz*, red. G. Koziół, Legalis (el.) 2019;
13. Księżak P. [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. K. Osajda, wyd. 20, Legalis (el.) 2008;
14. Księżak P., *Komentarz do art. 11 [w:] Kodeks cywilny. Komentarz*, red. K. Osajda, wyd. 26, Legalis (el.) 2020;
15. Maciejak M., *Przedsiębiorstwo w spadku – analiza założeń projektu ustawy o zarządzie sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej*, Palestra 2018, nr 5;
16. Mariański A., *Ekspertyza – sukcesja przedsiębiorstw prowadzonych przez osoby fizyczne na gruncie ustawodawstwa wybranych jurysdykcji [w:] Informacja o wynikach kontroli. Działania organów państwa wobec problematyki dziedziczenia przedsiębiorstw*, Najwyższa Izba Kontroli, Warszawa listopad 2018 r.;
17. Pazdan M., *Zarządca sukcesyjny a wykonawca testamentu [w:] Ius est ars boni et aequi. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Józefowi Frąckowiakowi*, red. A. Dańko-Roesler, M. Leśniak, M. Skory, B. Sołtys, Wrocław 2008;
18. Pazdan M. [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. K. Pietrzykowski, t. II, wyd. 6, Warszawa 2011;
19. Pazdan M. [w:] *System prawa prywatnego, Prawo cywilne – część ogólna*, red. M. Safjan, t. 1, wyd. 2, Legalis (el.) 2012;
20. Pazdan M., *Komentarz do art. 11 [w:] Kodeks cywilny. Komentarz*, wyd. 10, red. K. Pietrzykowski, Legalis (el.) 2020;
21. Pietrzykowski K., *Komentarz do art. 11 [w:] Kodeks cywilny. Komentarz*, red. K. Pietrzykowski, wyd. 9, Legalis (el.) 2018;
22. Skowrońska-Bocian E., *Komentarz do kodeksu cywilnego. Księga czwarta. Spadki*, wyd. 7, Warszawa 2006;
23. Strugała R., *Komentarz do art. 11 [w:] Kodeks cywilny. Komentarz*, red. E. Gniewek, wyd. 8, Legalis (el.) 2017;
24. Wójcik S., Zoll F. [w:] *System prawa prywatnego. Prawo spadkowe*, red. B. Kordasiewicz, t. 10, wyd. 2, Warszawa 2013.